

Profesors Pēteris Šmits: no Raunas līdz Pekinai

Sastādītāja un atbildīgā redaktore
Mārite Saviča

LĀVĀJAS UNIVERSITĀTE
KONFŪČIJA
INSTITŪTS

Sastādītājs un atbildīgais redaktors: Mārite Saviča
Līdzīgā redaktore: Ruta Pūriņa
Angļu valodas redakcija un tulkošana: Anže Dainiņa
Pievienātais tulkojums: Māris Valgasteris
Vācu teksta un attēlu veidošana: Baiba Lādiņa

Pētera Šmita rokrakstu fonds
LU Akadēmiskajā bibliotēkā

Literary collection of Pēteris Šmits
in the Academic Library of the University of Latvia

Gunta Jaunmuktāne

Mg. philol., Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas vadītāja
gunta.jaunmuktane@lu.lv

Latvijas Universitātes Akadēmiskajā bibliotēkā glabājas samērā plašs valodnieka, etnogrāfa un folklorista profesora Pētera Šmita rokrakstu fonds. Visintensīvākā sarakste noritējusi ar Āronu Matisu, Kārli Egli, Teodoru Zeifertu, Jāni Misiņu, Kaudzītes Matisu, Arvedu Švābi, Eduardu Volteru, Alekseju Šahmatovu, Andreju Krastkalnu, Frici Bārdu un citiem. Vēstulēs atklājas Pētera Šmita interese un rūpes par folkloru un etnogrāfiju, par Ķīnu un tās kultūru, par jauno ortogrāfiju un citiem jautājumiem Rokrakstu krājums sniedz nozīmīgu ieskatu Pētera Šmita darbībā.

Atslēgvārdi: vēstules, manuskripti, folklorā, Ķīnas kultūra, Rīgas Latviešu biedrība.

Domājot par latviešu augstskolu, 1917. gada 16. maijā profesors Pēteris Šmits vēstulē no Vladivostokas dzejniekam Fricim Bārdam raksta: “.. nav vēl nekādas steigšanās. Tas jautājums nav izšķirams ne vien vienā sēdē, bet arī vēl ne vesela gada laikā. Man liekas, ka mums vispirms vajadzētu lūkot, kā Zinību Komisiju pārvērst par latviešu Zinātņu Akadēmiju, kura tad varētu gādāt arī par augstskolu. Akadēmija varētu sākt funkcionēt, ja būtu ielūgti profesors Endzelīns un vēsturnieks Krodznieks, un, ja būtu nopirkta Jāņa Misiņa kunga bibliotēka.”¹ Un tā nepagāja ne simts gadu, kad Misiņa bibliotēka Akadēmiskās bibliotēkas sastāvā kopš 2009. gada 1. oktobra ir viena no Latvijas Universitātes infrastruktūrām.

Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļā un Misiņa bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu krājumā glabājas samērā plašs valodnieka, etnogrāfa un folklorista profesora Pētera Šmita rokrakstu fonds. Fonda izveides aizsākums datējams ar 1928./29. gadu, kad Rīgas pilsētas Misiņa bibliotēkas Rokrakstu inventāra grāmatā ar 74. numuru ierakstīti Jāņa Misiņa dāvētie Pētera Šmita rokraksti “Dantes laikmets Tālajos Austrumos” un “Par latviešu kristāmiem vārdiem”.

Pētera Šmita daudzveidīgais materiālu klāsts iedalāms vairākās nozīmīgās grupās: sarakste, kurā galvenokārt lasāmas Pētera Šmita rakstītās vēstules; Pētera Šmita darbība Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijā; Pētera Šmita manuskripti un tulkojumi; raksti par Pēteri Šmitu; Pētera Šmita fotogrāfijas.

Sarakste, kurā galvenokārt lasāmas Pētera Šmita rakstītās vēstules

Ir saglabājusies plaša Pētera Šmita sarakste ar dažādiem latviešu un cittautu literātiem un sabiedriskajiem darbiniekiem, sākot no 1897. gada 24. augusta līdz pat 1938. gada 16. janvārim. Pavisam tās ir vairāk nekā 70 vēstules, galvenokārt latviešu valodā, bet vairākas arī krievu un viena vācu valodā.

Visintensīvākā sarakste noritējusi ar žurnālistu Āronu Matisu, literatūrvēsturnieku Kārli Egli, skolotāju un literatūras kritiķi Teodoru Zeifertu, bibliotekāru Jāni Misiņu, rakstnieku Kaudzītes Matisu, rakstnieku un vēsturnieku Arvedu Švābi, baltu tautu etnogrāfu un seno rakstu bibliogrāfu Eduardu Volteru un krievu valodnieku Alekseju Šahmatovu. Pa vēstulei saglabājusies arī no sarakstes ar sabiedrisko darbinieku un advokātu Andreju Krastkalnu, publicistu un folkloristu Sergeju Saharovu, rakstnieku Kārli Kraujiņu, dzejnieku Frici Bārdu un grāmatizdevēju un rakstnieku Ansi Gulbi.

Kopumā vēstulēs dominē vairākas galvenās tēmas: 1) interese un rūpes par folkloru un etnogrāfiju ne tikai latviešu, bet arī visas Eiropas kultūras sakarā; 2) vēlme dalīties ar iespaidiem un zināšanām par Ķīnu un tās kultūru; 3) pārdomas par to, kāpēc latviešu prese pret viņu un viņa uzskatiem ir negatīvi noskaņota; 4) rūpes par jauno ortogrāfiju; 5) organizatorisku jautājumu risināšana saistībā ar darbību RLB Zinību komisijā un citas.

1. Pēc Teodora Zeiferta lūguma analizēt žurnāla "Druva" saturu profesors Šmits atbildes vēstulē raksta: "Par visām lietām es gribētu lūgt ievest etnogrāfijas nodaļu. Tur vajadzētu krāt interesantas ziņas no laikrakstiem par vecām ierašām, māņiem, atradumiem un citām līdzīgām lietām. Tāpat vajadzētu nodrukāt dažādus jautājumus un atbildes uz tiem."² Piemēram, "kādos apgabalos lieto māju vārdus vien-skaitli? Kur ir uzglabājušies ciemi, jeb vismaz atmiņas no tiem? Kur bijusi senāk istaba ar riju, istaba ar kūti, istaba [ar] klēti zem viena jumta? Kādos apgabalos senāk taisītas žurbuļu sētas? Kā izdalījušies pa apgabaliem māju amatnieki, kā: podnieki, traucenieki, stīpenieki, mucenieki, sietnieki, krēslenieki, vēveri, strīķu taisītāji un citi amatnieki? Kas zināms par šo amatnieku celšanos? Kādi lamu vārdi bijuši dažādām draudzēm un pagastiem, kāda starpība bijusi senāk starp dažādiem apgabaliem pēc apģērba, ēdieniem, dzērieniem, ēkām, traukiem un viņu nosaukumiem? Šādas lietas būs sakarā ar dialektu robežām, un visi materiāli kopā metīs gaismu uz seno tautu un cilšu robežām"³.

Jānim Misiņam Šmits pavēsta, ka savam pētījumam par latviešu mitoloģiju viņš pievienojis mītus par kokiem un kosmogoniskas teikas par dzīvniekiem, jo "mūsu koku mīti ir ļoti veci, cēlušies varbūt pat indoeiropiešu pirmsautā. Tik daudz koku mītu nav uzglabājusi neviena tauta kā latvieši. Es nešaubos, ka latviešu mitoloģijai piederēs pirmā vieta indoeiropiešu mitoloģijas salīdzināšanā. Kaut arī leišu mitoloģija ir mazāk grozījies nekā latviešu mīti, tomēr latvieši ir uzglabājuši daudz plašākas ziņas par senatnes ticību"⁴.

1916. gada. 8. februāra vēstulē Arvedam Švābem profesors secina, ka Švābe acīmredzot vairāk interesējas par etnoloģijas filozofiski-psiholoģisko pusi, savukārt viņš latviešu etnogrāfijā aprobežojas vienīgi ar etnogrāfiski-valodnieciskiem jautājumiem un uzsver: "Nav šaubu, ka leišu valoda pārspēj latviešu valodu pēc savu formu vecuma. Bet tikpat droši varam teikt, ka latvieši ir uzglabājuši vecākas tautu dziesmas un vecāku mitoloģiju nekā leiši. Tātad, krājot materiālus latviešu mitoloģijai, mēs liekam arī pamatus indoeiropiešu pirmsautas mītu iztīrīšanai, pa daļai pat Eiropas kultūrai. Tikai šādā darbā arī latviešu rakstnieki var nākt talkā Eiropas zinātniekiem. Filozofiski-psiholoģiski slēdzieni par mūsu mitoloģiju būtu vēl jāatliek uz nākamību."⁵

2. Ilgus gadus nodzīvojot Tālajos Austrumos, iegūstot izcila ķīniešu valodas pazinēja un labākā mandžūru valodas pratēja slavu, Pēteris Šmits vēlējās ar saviem svešzemju iespaidiem iepazīstināt arī latviešu lasītājus. Vēstulēs gan Āronu Matisam, gan Zeifertam, gan citiem viņš min, ka par Pekinu un tās apkārtni vairāk rakstīs pēc tam, kad Pekinu atstās, jo arvien nāk klāt jauni iespāidi: "Man ir izdevies ietikt še vairāk tempļos, kuros eiropiešus nelaiž iekšā, par ko varētu rakstīt dažas labas interesantas lietas."⁶

Bez tam vēstulē Zeifertam, atvainodamies, vai pabeigs iesākto rakstu par Manceli, profesors min, ka pašlaik ir ļoti aizņemts, jo drukā savas ķīniešu gramatikas otru izdevumu, kas apņems kādas 40 drukas loksnes, strādā pie ķīniešu vārdnīcas, kur iznāks varbūt pat 80 loksnes, darbojas pie pasaku izvilkuma un citiem darbiem.

Un... “pa latviski es rakstu tikai pārmaiņas un atpūšanās dēļ, kādēļ nevienu rakstu negribu apsolīt, jo nezinu, vai izdosies laikā izpildīt”⁷. Tomēr... “vai nederētu kāds raksts par Ķīnu, un kāds gan īsti? Var būt, ka pie gadījuma rakstīšu par Konfūciju, par ko gan ir jau bezgalīgi daudz rakstīts. Konfūcijs, kā zināms, ir nostādīts gan par lielāko filozofu pasaulē, gan arī par muļķi un zemu cilvēku. Ķīnas revolūcija bija vērsta arī pret Konfūciju. [...] Bet tomēr konfūcionisms ir atkal izsludināts par valdošo ticību. Kur ir tās mācības spēks? [...] Agrāk domāja, ka ticība valda pasauli, tad ticības vietā ielika prātu. Tagad visās parādībās daži grib atrast materiālismu. Bet istā patiesība vēl nav atrasta”⁸.

3. Daudzās vēstulēs no Vladivostokas paustas skumjas pārdomas par to, kāpēc latviešu prese pret viņu un viņa uzskatiem ir tik negatīvi noskaņota. 1911. gada 27. oktobra vēstulē Āronu Matisam Šmits žēlojas: “.. raksti mūsu laikrakstos man rada arvien daudz bargus ienaidniekus. [...] Tātad apvainojumos pret mani latviešu presē ir apbrīnojama vienprātība, sākot no “Rīgas Avīzes” un beidzot ar “Dzīvi”. Neviens neatsaucas uz literatūru, neviens nestutējas uz faktiem un tomēr katram nespēcīgam esot “skaidri redzams”, ka es maldoties. Ar tādām kritikām tad nu arī ir panākts, ka manu aizrādījumu neviens negrib atzīt, lai gan diezgan daudz mums jau tiek rakstīts par latviešu folkloru, etnogrāfiju, senvēsturi un kultūras vēsturi. Vienīgi tikai Mīlenbahs un Endzelīns atsaucas uz maniem rakstiem. [...] Kas tad gan man var būt par prieku rakstīt latviešu laikrakstos? Lai katrs neprašā tur mani norāj un dod gudrus padomus?!”⁹ Šmits gan arī atzīst, ka studenta gados arī pats bijis diezgan ass savos spriedumos, “bet gan tikai par viltojumiem un gluži nezinātniskiem apgalvojumiem. Tagad jau sen vairs nerakstu nekādu asu spriedumu, kādēļ arī katrs rakstnieks jūtas drošs uzbrūkot man. Zināms, ka šie nav vainīgas redakcijas, bet tikai vispārīgi lietpratēju trūkums starp mūsu intelligentiem”¹⁰.

Pēc pāris mēnešiem profesors ar rūgtumu turpina: “Katrs mans apgalvojums ir pamatots uz tautas dziesmām, pasakām un zinātniskiem rakstiem. Šaubīgās lietās es arvien saku, ka man liekas, jeb varētu būt. Bet kā raksta nezinātnieki? Uz katra soļa “bez šaubām”, “it droši”, “skaidri redzams”. Rakstos, kas nesakrīt ar viņu šauriem un vienpusīgiem uzskatiem, viņi atrod arvien “loģikas trūkumu”, “kļūdas”, “pretrunas”, “aplamības”. Es sniedzu Klaustiņa kgam roku preti kā biedram, bet viņš mani norāj kā puiku. Tā nav lietišķa polemika. Tā mēs pagātnes lietas neiztirzāsim.”¹¹

Īpaši aizskarts Pēteris Šmits jūtas par apvainojumiem, kuri viņam adresēti avīzēs tāpēc, ka viņš pielīdzina latviešus Rietumu tautām. Vēstulē Zeifertam 1913. gada 9. aprīlī profesors uzsver: “.. neviens lietpratējs nešaubās, ka latvieši jau pāra tūkstoš gadu stāv zem rietumu kultūras iespaida.”¹²

4. Vēstulēs daudz runāts par latviešu jaunās ortogrāfijas jautājumiem. Visvairāk aizrādījumu saņēms Teodors Zeiferts laikā, kad viņš ir žurnāla “Druva” redaktors. 1913. gada 19. jūlija vēstulē Šmits pārmet, ka Zeiferts Endzelīna rakstos ievēro jaunās ortogrāfijas prasības, bet viņa rakstos ne, kaut arī zināms, ka nedrīkst maisīt kopā abas rakstības.

Profesors norāda: “Vecā ortogrāfija ir dibināta uz vācu paraugiem un fantāzijas, kamēr jaunā dibinās uz fonētikas un loģikas principiem. Maisot visas lietas kopā mēs zaudējam ne vien drošu pamatu zem kājām, bet paliekam arī bez kāda mērķa nākamībā. Un vai tas ir tik grūts uzdevums? Stundas laikā var to izmācīties un nedēļas laikā ielauzīties.”¹³

Citā vēstulē pat izskan neapmierinātība, ka viņa rakstos lielā mērā tiek sagrozīta ortogrāfija, valoda un pat saturs, un ar piemēriem profesors uzrāda visas kļūdas, kuras izdevniecības vainas dēļ ieviesušās viņa rakstītajā tekstā¹⁴.

Ar rūgtumu Šmits aizrāda: “Šādām kļūdām nebūs nekāda gala, kamēr redakcija šā rīkosies ar filologu rakstiem. Jauno ortogrāfiju vajadzētu lūkot izplatīt, nevis grozīt un aprobežot. [...] Šāda filologu necienīšana ir jau vedusi redakciju tik tālu, ka 4. numurā nav vairs neviena raksta par mūsu valodu, etnogrāfiju un vēsturi. Un taisni tie trīs priekšmeti ir tie, kur latviešu zinātnieki var strādāt ar vis labākām sekmēm. Un, ja citu tautu zinātnieki mūsu literatūrā meklēs kādus rakstus, tad vis pirmā vietā gan šādus. Kam tad mums ir vajadzīgi taisni latviešu žurnāli, ja tur tik maz ir rakstīts par pašām latviešu lietām? Man gan liekas, ka būtu labāk, ka redakcija vairāk pūlētos par pašas Latvijas izpētišanu un ortogrāfijas lietā padotos visur mūsu filologu spriedumam.”¹⁵

5. Vēstulēs Matisam Kaudzītem, Teodoram Zeifertam, Jānim Misiņam un citiem profesors Pēteris Šmits informē par Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijas sēdēm un Vasaras skolu, uzaicina piedalīties ar priekšlasījumiem un savlaicīgi paziņot referāta tēmas nosaukumu, lai ziņu ātrāk varētu publicēt laikrakstos. Piemēram, Jānim Misiņam 1930. gada 4. februārī Šmits atgādina, ka Misiņa kunga priekšlasījums par nepareizībām folklorā ir izsludināts piektdien, 7. februārī, pulksten 7 vakarā¹⁶, savukārt rudens sēžu iesākumā 3. oktobrī paredzēts Misiņa solītais referāts par jaunajām tautas dziesmām¹⁷.

Pētera Šmita darbība Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijā

Pētera Šmita rokrakstu fondā glabājas arī pēdējā viņa vēstule, kuru 1938. gada 16. janvārī krievu valodā profesors rakstījis Sergejam Saharovam un kurā Šmits atvainojas, ka nevar pieņemt un uzsākt nevienu darbu tāpēc, ka joprojām ir sasirdzis¹⁸.

LU Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļā plašajā Rīgas Latviešu biedrības fondā Zinību komisijas Protokolu grāmatā lasām, ka 1920. gada 20. septembrī par Zinību komisijas priekšnieku vienbalsīgi tiek ievēlēts profesors Pēteris Šmits, kurš gan paskaidro, ka viņš nevarēs daudz un sistemātiski strādāt, tomēr reizi mēnesī centīsies nolasīt lekcijas, piemēram, par austrumu jautājumiem, par etnogrāfiju un citas¹⁹. Savu solījumu profesors arī tur un līdz 1932. gada 28. augustam, kad Zinību komisiju pārdēvē par Zinātņu komiteju, viņš nolasa dažāda satura referātus, piemēram, “Par skaitļu, resp. ciparu celšanos”; “Par latviešu etnogrāfiju”; “Par Jaungada ieražām pie latviešiem”; “Dr. Augusta Bilenšteina

nozīme latviešu senatnes pētīšanā”; “Par latgaliešu izlokšni skolās”; “Par Ķīnas nemieriem”; par “Latviešu pasaku un teiku” izdošanu un materiāliem, kas atrodas viņa rīcībā; par orientālistu kongresu Anglijā un viņa paša darbību Tālo Austrumu sekcijā; “Parīzes ceļojums”; “Par mūsu skolām”; “Apsīšu Jēkabs” un citus.

1928. gada 10. jūnija vasaras sapulcē, sniedzot pārskatu par Zinību komisijas darbību, Šmits arī norāda iemeslus, kāpēc Zinību komisijas vasaras sapulces šobrīd apmeklē mazāks cilvēku skaits nekā pirms kara: “Toreiz uz Zinību Komisijas “Vasaras sapulcēm” sabrauca latviešu inteliģence arī no Krievijas un studenti no Tērbatas. Tagad apstākļi ir mainījušies. Rīgā ir augstskola un daudz dažādu biedrību, kuras visas veic agrāko Zinību Komisijas darbu, par ko tikai jāpriecājas. Zinību Komisija var arī klusi, zinātnisku darbu strādājot, atnest svētību Latvijai.”²⁰

Bet 1930. gada jūnijā vasaras sapulces atklāšanas runā Šmits ar rūgtumu konstatē: “.. neviena tauta tik maz neciena savus darbiniekus, kā latvieši. Ja ko saka latviešu zinātnieks, tam netic, bet vācietim tic.”²¹

Protokolu pierakstos ļoti interesanti ir iepazīties ar tēmām, par kurām tika nolasīti priekšlasījumi, un lasīt ne tikai Šmita, bet arī citu sēdes dalībnieku domas un spriedumus debatēs par dažādiem jautājumiem.

Pētera Šmita manuskripti un tulkojumi

Pētera Šmita rokrakstu fondā glabājas 17 dažādi viņa manuskripti, kurus vieno galvenā ideja – tautas folklorā un tradīcijas. Jau 1910. gada 30. augustā Šmits raksta: “Tautas tradīcijas ir pielīdzināmas kultūras ražojumiem attiecībā uz pārtiku, apģērbu un saimniecību. Tā miesīgās, kā garīgās lietās ir taisīti dažādi atradumi, kas parasti, cēlušies no vienas personas, drīz vien izplatās no zemes uz zemi un no tautas uz tautu. Jaunos atradumus katra tauta pārveido un pārlabo pēc savas garšas un pēc savām prasībām. Pēc jauniem paraugiem tiek ražots milzums jaunu lietu un nereti pārtaisītas arī vecās mantas.”²²

No Šmita manuskriptiem apjomīgākais darbs ir “Latviešu mitoloģija”²³. No latviešu folkloras rokrakstiem pieminami arī profesora raksti par tautas pasakām, teikām, sakāmiem vārdiem, mīklām un māņiem²⁴.

Apcerējumā “Par latviešu kristāmiem vārdiem” (1910), rakstot par kalendāros ievietotajiem vārdiem, Šmits pauž domu, kas ir aktuāla arī mūsdienās: “Šai lietā mums visādā ziņā ir jāspēr nopietni soļi, lai mēs kultūras tautu acīs nepaliktu smieklīgi un lai mēs mūsu bērniem nedarītu nepatīkšanas ar pārāk ērmiem vārdiem, kas ne vien krieviem un vāciešiem, bet arī pašiem latviešiem izklausās neglīti un pat piedauzīgi.”²⁵

No rakstiem par baltu tautām fondā saglabājušies rokraksts “Baltu tautu ietekme pie krieviem”²⁶ un raksts par lietuviešu valodnieku – “Profesors Kazimirs Būga”²⁷.

Kā jau vēstulēs jūtams, profesors daudz rakstīja arī par Eiropas un Ķīnas literatūru un kultūru. Rakstā “Dantes laikmets Tālajos Austrumos”, salīdzinot Eiropas un

Ķīnas literatūras un kultūras kopīgo un atšķirīgo, Šmits uzsver: “.. ģeniālais Dante nav vis tikai itāļu dzejnieks, bet gan līdz ar Indijas un Ķīnas ievērojamākiem zinātniekiem arī jauna kultūras virziena nodibinātājs.”²⁸

No daudzajiem periodikā publicētajiem Šmita rakstiem par Ķīnu rokrakstu fondā glabājas tikai manuskripts “Kāds vārds par ķīniešu svētkiem”²⁹ un no viņa tulkojumiem – ievērojamā ķīniešu dzejnieka Džou Dun-ji dzejiskais apraksts “Lotus puķes”, kas pārtulkots no ķīniešu valodas³⁰.

Pēteris Šmits ir rakstījis arī recenzijas. Piemēram, apskatot Pētera Birkerta un Mērijas Birkertes sagatavoto krājumu “Latvju tautas anekdotes”, profesors uzsver – ja grāmatu uztver tikai kā “tautas lasāmu grāmatu”, nevis kā zinātnisku izdevumu, tad tā ir ieteicama un tai var vēlēt piedzīvot otru izdevumu, tikai to nedrīkst uztvert kā skolas folkloru, jo “Jau vairāk reiz esmu aizrādījis, ka izsmiešana ir latviešu nacionāla kļūda, tādēļ gan pirmais skolas uzdevums būtu: turēt mūsu skolniekus, cik iespējams tālu no šīs kaislības”³¹.

Raksti par Pēteri Šmitu

Par profesoru Pēteri Šmitu Misiņa bibliotēkas tā sauktajos Retumos glabājas interesantas vairāku autoru atmiņas. Apjomīgākais ir teologa un bibliogrāfa Gustava Šauruma manuskripts “Profesors Pēteris Šmits”³², kas tapis 1940. gadā pēc Šmita autobiogrāfiskiem materiāliem un lasāms gan Šauruma rokrakstā, gan mašīnrakstā. Aprakstīdams profesora dzīves un darba gaitas, Šaurums īpaši uzsver viņa pētnieka dabu, kas izpaudās pat atpūtas brīžos: “Viņš, kā liels dabas draugs, tik labi bija novērojis putnus, ka pazina tos gan pēc balss, gan pēc izskata un zināja katra putna latvisko un latīnisko nosaukumu. Tāpat, staigājot pa dzimtenes novadu, viņš nekad nevarēja vienaldzīgi garām paiet kādai mājai, neiztaujājot sīki par īpašnieka senčiem un mājas nosaukuma izcelšanos. Šmits interesējās arī par svešu zemju augu kultivēšanas iespējām Latvijā un izdarīja pat kādus mēģinājumus, kas gan nedeķa gaidītos rezultātus.”

Raksturojot profesoru kā cilvēku, G. Šaurums uzsver, ka “viņš ar savu vidzemniekiem raksturīgo vienkāršību, pazemību, sirsnību, labsirdību un izpalīdzību bija mīļš katram, kam vien tik dzīvē nācās ar viņu sastapties”. Profesora mīļākie ziedi bijuši baltie ceriņi. To zinādami, novadnieki no dzimtā Raunas pagasta uz izvadīšanu Rīgas Meža kapos atveda lielu klēpi smaržīgo ceriņu zaru...

Izziņām bagātas ir Pētera Šmita dēla Pāvila Šmita atmiņas “Profesora Šmita atstātais zinātniskais mantojums”³³, kurās viņš ne tikai uzskaita tēva rakstu darbus, bet arī ieskicē viņa rakstura iezīmes. Piemēram, “pret studentiem Šmits bija vienmēr iecietīgs – termiņu viņam nebija – eksaminēja katrā laikā un vietā. “Tas ir mans pienākums un man sirdsapziņa neatļauj kavēt studentus viņu mācībā: viņiem taču jāgatavojas arī citiem eksāmeniem,” viņš mēdza teikt. To studenti ļoti plaši izmantoja un eksaminējās visur, kur tik profesoru varēja sastapt: Jūrmalas kāpās, uz laukiem, mežā utt.”³⁴ Vēl kāda zīmīga aina: “Sabiedriskā dzīvē Šmits piedalījās

samērā ļoti maz, gandrīz visu laiku pavadīdams savā kabinetā pie grāmatām. Kad viņu sauca pusdienās, tad viņš bieži jautāja: “Vai tad es vēl neesmu pusdienu ēdis?” Profesors Šmits nedzēra, nesmēķēja un visu mūžu turējās pie principa: nekad nevienam nebūt parādā.”³⁵

Rakstnieks un pedagogs Jānis Lapiņš atmiņu skicējumā “Zinātnieks dzimtenē” atgādina: “.. arī kluss, ievērojams cilvēks savējo vidū var būt ļoti populārs, pat apbrīnošanas cienīgs. Vēl vairāk, dzimtene viņu skaita par vietējo lepnumu, kas paceļ arī dzimtenes nozīmi. [...] Ja Šmits savā dzimtenē būtu dzinies pēc popularitātes, varbūt uz viņu citādi raudzītos. Viņš ir izgājis no dzimtenes plašajā cilvēcībā pie lielajiem gariem, un tur tas noder par bāku visiem idejiskiem kuģiniekiem, lai tie nāktu no kādām zemēm nākdami.”³⁶

Pētījumā “Profesora P. Šmita zinātniskās darbības 30 gadi” valodnieks Ernests Blese rezumē: “Apskatīdami tomēr Šmita rakstus, [...] ieraudzīsim, ka, izņemot tikai pašus speciālākos ķīniešu un citām austrumu valodām veltītus rakstus, centrā arvien stāv mūsu latviešu dzimtā zeme ar savu iedzīvotāju valodu un folkloru. Darbi, liekas, tādēļ tikai rakstīti, lai celtu gaismā un godā mūsu tautas gara bagātības. Dziļā mīlestība pret mūsu dzimteni un visu latvju tautu apgaro Šmita rakstus. Bet šī mīlestība nav akla, tā neizplūst jūsmošanā, sentimentālismā vai romantiskās fantāzijās: to apstaro kritisks zinātnieka skats, un tā klausā pētnieka skeptiskā prāta disciplīnai.”³⁷

Savā ziņā interesanti ir Kārļa Egles dienu pieraksti viņa “Piezīmēs”³⁸ un dzejnieka Kārļa Krūzas īsie ikdienas piefiksējumi ar pretenciozo nosaukumu “Ķīnas mūros”³⁹ u. c.

Pētera Šmita fotogrāfijas

Misiņa bibliotēkas rokrakstu krājumā glabājas nedaudz Pētera Šmita fotogrāfiju, tomēr tās ir nozīmīgas un sniedz kaut nelielu, tomēr zināmu ieskatu profesora dzīvē un darbībā. Daudzreiz publicēts ir attēls, kurā profesors redzams savā darba istabā, savukārt mazāk zināma ir fotogrāfija, kurā Šmits 1938. gadā redzams kopā ar ģimeni – kundzi Idu, dēlu Pāvilu, vedeklu Melitu un mazmeitu Ēriku (skat. 241. lpp.).

Interesanti ir grupu attēli – 1926. gadā P. Šmits kopā ar Latvijas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātes pasniedzējiem (skat. 232. lpp.); 1933. gada februārī viesu pulkā Jāņa Endzelīna jubilejā (skat. 240. lpp.); studentu grupa kopā ar profesoru un citiem pasniedzējiem pie eglītes (skat. 237. lpp.).

Profesora Pētera Šmita atstātā mantojuma aktualitāti mūsdienās pauž arī viņa vēlējums: “Tautas tradīcijas ir pašas tautas zinātne un literatūra, kur atspoguļojas arī tautas kultūras vēsture. Tā kā nu mūsu tauta patiešām var lepoties ar savu tradīciju bagātību, tad arī mūsu filologiem vajadzētu piegriezt lielāku vērību tautas dzejai.”⁴⁰

AVOTI UN LITERATŪRA

- ¹ Šmits, P. (1917). P. Šmita vēstule F. Bārdam. F. Bārdas f. 4, 2. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- ² Šmits, P. (b. g.). P. Šmita vēstule T. Zeifertam. T. Zeiferta f. 456, 9-12. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- ³ Turpat.
- ⁴ Šmits, P. Šmits, P. ([1912–1914]). P. Šmita vēstule J. Misiņam. J. Misiņa f. 53, 33. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- ⁵ Šmits, P. (1916). P. Šmita vēstule A. Švābem. K. Egles f. 475, 20. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- ⁶ Šmits, P. (1899). P. Šmita vēstule M. Āronam. M. Ārona f. 8, 32-1. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- ⁷ Šmits, P. (b. g.). P. Šmita vēstule T. Zeifertam. T. Zeiferta f. 456, 9-9. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- ⁸ Turpat.
- ⁹ Šmits, P. (1911b). P. Šmita vēstule M. Āronam. M. Ārona f. 6, 39-4. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- ¹⁰ Turpat.
- ¹¹ Šmits, P. (1911a). P. Šmita vēstule M. Āronam. M. Ārona f. 6, 39-1. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- ¹² Šmits, P. (1913a). P. Šmita vēstule T. Zeifertam. T. Zeiferta f. 456, 9-1. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- ¹³ Šmits, P. (1913b). P. Šmita vēstule T. Zeifertam. T. Zeiferta f. 456, 9-2. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- ¹⁴ Šmits, P. (b. g.). P. Šmita vēstule T. Zeifertam. T. Zeiferta f. 456, 9-4. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- ¹⁵ Turpat.
- ¹⁶ Šmits, P. (1930b). P. Šmita vēstule J. Misiņam. J. Misiņa f. 53, 18. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- ¹⁷ Šmits, P. (1930c). P. Šmita vēstule J. Misiņam. J. Misiņa f. 53, 20. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- ¹⁸ Šmits, P. (1938). P. Šmita vēstule S. Saharovam. P. Šmita f. 1., 4. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- ¹⁹ Šmits, P. (1920). RLB Zinību Komisijas sēdes protokols Nr. 73. RLB, V-3.1, 258. lpp. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļa.
- ²⁰ Šmits, P. (1928). RLB Zinību Komisijas sēdes protokols Nr. 126. RLB, V-3.1, 322. lpp. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļa.
- ²¹ Šmits, P. (1930a). RLB Zinību Komisijas sēdes protokols Nr. 141. RLB, V-3.1, 358. lpp. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļa.
- ²² Šmits, P. (1910a). *Tautas tradīcijas...* J. Misiņa f. 138, 11. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.

- 23 Šmits, P. (1918). *Latviešu mitoloģija*. K. Egles f. 369, 3. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- 24 Šmits, P. (b. g.). *Latviešu folklorā*. K. Egles f. 66, 1.–114. lpp. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- 25 Šmits, P. (1910b). *Par latviešu kristāmiem vārdiem*. P. Šmita f. 1, 1. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- 26 Šmits, P. (b. g.). *Baltu tautu ietekme pie krieviem*. P. Šmita f. 3. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- 27 Šmits, P. (b. g.). *Profesors Kazimirs Būga*. P. Šmita f. 5. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- 28 Šmits, P. (b. g.). *Dantes laikmets Tāļajos Austrumos*. P. Šmita f. 1, 2. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- 29 Šmits, P. (b. g.). *Kāds vārds par ķīniešu svētkiem*. K. Egles f. 66, 115.–116., 119. lpp. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- 30 Šmits, P. (b. g.). *Džon Dun=ji. Lotus puķes*. K. Egles f. 66, 122. lpp. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- 31 Šmits, P. (b. g.). *Latvju tautas anekdotes*. K. Egles f. 66, 117.–118., 120.–121. lpp. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- 32 Šaurums, G. (1940). *Profesors Pēteris Šmits* [rokrakstā]. P. Šmita f. 4. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi; Šaurums, G. (1940). *Profesors Pēteris Šmits* [mašīnrakstā]. LDB 5431. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- 33 Šmits, Pāvils (1962). *Profesors Šmita atstātais zinātniskais mantojums*. P. Šmita f. 2, 2. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- 34 Turpat.
- 35 Turpat.
- 36 Lapiņš, J. (1929). *Zinātnieks dzimtenē*. J. Lapiņa f. 1. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- 37 Blese, E. (1928). *Profesora P. Šmita zinātniskās darbības 30 gadi*. E. Bleses f. 2, 3. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- 38 Egle, K. (1932). *Piezīmes*. K. Egles f. 1067, 6. lpp. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- 39 Krūza, K. (1910–1924). *Ķīnas mūros*. K. Krūzas f. 139. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
- 40 Šmits, P. (b. g.). *Tautas tradīcijas...* M. Alkšņa f. 1, 3. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.

SUMMARY

The Academic Library of the University Latvia holds a large collection of the literary work by linguist, ethnographer and folklorist Professor Pēteris Šmits.

This collection can be grouped, as follows: The 1st section – Correspondence, which mainly

contains letters written by Pēteris Šmits. The 2nd section – Documents of his activity in the Riga Latvian Society Education Committee. The 3rd section – Manuscripts and translations by Pēteris Šmits. The 4th section – Written accounts of Pēteris Šmits. The 5th section – Pēteris Šmits' photography collection.

The available correspondence between Pēteris Šmits and various Latvian and foreign representatives of literary field and society spans the period from August 24, 1897 to January 16, 1938. This collection contains over 70 letters, mainly in Latvian.

The most active correspondence was maintained with Āronu Matīss, Kārlis Egle, Teodors Zeiferts, Jānis Misiņš, Matīss Kaudzīte, Arveds Švābe, Eduards Volters, Aleksejs Sahmatovs, Andrejs Krastkalns, Fricis Bārda and others.

The main themes in the correspondences are, as follows: The 1st theme – Active interest about folklore and ethnography not only in Latvian, but in the context of the entire European culture. The 2nd theme – The wish to share impressions and knowledge about China and Chinese culture. The 3rd theme – Discussions of reasons why Latvian media holds a negative attitude towards himself and his principles. The 4th theme – Care of the new orthography. The 5th theme – Discussions about organisational issues involving the Education Committee of Riga Latvian Society.

This literary collection provides an important insight into the versatile activities of Professor Pēteris Šmits.

Keywords: letters, manuscripts, folklore, Chinese culture, Riga Latvian Society.